

„Bábel és a Biblia”:

Ószövetségi mítoszok, legendák és mesék – ókori keleti kontextusban

A szeminárium célja

A kurzus célja, hogy a hallgatók meghatározott, legendás ószövetségi történetek elemzése révén megismerjék e narratívák univerzális, ill. folklór-elemeit, a félév második felétől pedig betekintést nyerjenek a fogság utáni zsidó irodalom, mítosz-alkotás és folklór mezopotámiai elemekkel gazdagított képzetvilágába.

A jegyszerzés feltételei:

A kurzust szóbeli vizsga zárja, amely az órák anyagára és a kötelező szakirodalomra épül. A vizsgán való részvétel előfeltétele az órák rendszeres látogatása, az órai munkában való aktív részvétel és a feladott szakirodalom kritikai elemzésének és értelmezésének elsajátítása.

Az MA hallgatók ezen felül prezentációt tartanak az oktatóval közösen kijelölt témából, melyet ezután szemináriumi dolgozat formájában is kidolgoznak.

Tervezett tanmenet

1. **Bevezetés: Mítosz, legenda, mese**

Kötelező irodalom:

KERÉNYI Károly: *Mi a mitológia?*: Tanulmányok a Homérosi himnuszokhoz. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1988. 5-27.

LÉVI-STRAUSS, Claude: A mítoszok struktúrája. In: *Strukturalizmus I.* Szerk.: Hankiss Elemér. Budapest: Európa Kiadó, 1971.

MALINOWSKY, Bronislaw: A mítosz a primitív lélektanban. In: Uő, *Baloma. Válogatott írások.* Budapest: Gondolat, 1972. 373-399.

Ajánlott irodalom:

DUNDES, Alan: *Holy Writ as Oral Lit: The Bible as Folklore.* New York – Oxford: Rowman & Littlefield, 1999. 1–21.

LINCOLN, Bruce: *Theorizing Myth: Narrative, Ideology, and Scholarship.* Chicago: University of Chicago Press, 2007. (részletek)

2. **Születési legendák**

Forrás:

- Mózes születése (Exodus 1-3. fejezet),
- Sarrukín-legenda (Harmatta János (szerk.): *Ókori Keleti Történeti Chrestomathia.* Budapest: Osiris, 2003. 106. oldal.),
- Kürosz (Hérodotosz I, 107-122),
- Romulus és Remus (Titus Livius: *A római nép története a város alapításától* I.4)

Kötelező irodalom:

HENKELMAN, Wouter F. M.: The Birth of Gilgamesh (Ael. NA XII.21): A case study in literary receptivity. In: Robert Rollinger – Brigitte Truschegg (szerk.), *Altertum und Mittelmeerraum. Die antike Welt diesseits und jenseits der Levante. Festschrift für Peter W. Heider zum 60. Geburtstag*. Oriens et Occidens 12. Stuttgart: Franz Steiner Verlag 2006, 807-856. §4 („Sargon”)

Ajánlott irodalom:

HENKELMAN, Wouter F. M.: The Birth of Gilgamesh (Ael. NA XII.21): A case study in literary receptivity. In: Robert Rollinger – Brigitte Truschegg (szerk.), *Altertum und Mittelmeerraum. Die antike Welt diesseits und jenseits der Levante. Festschrift für Peter W. Heider zum 60. Geburtstag*. Oriens et Occidens 12. Stuttgart: Franz Steiner Verlag 2006, 807-856. **(teljes tanulmány)**

Sumer nyelvű Sarrukín-legenda:

COOPER, J.S., and Heimpel, W., "The Sumerian Sargon Legend", *Journal of the American Oriental Society* 103 (1983), 67-82

ALSTER, Bendt, "A Note on the Uria Letter in the Sumerian Sargon Legend", *Zeitschrift für Assyriologie* 77 (1987), 169-173.

3. Hőslegendák 1

Forrás:

- Sámson-történetek (Bírák könyve 13-16. fejezet)
- Saul (1 Sámuel 9-18; 31)

Kötelező irodalom:

KARASSZON István: Sámson–Izrael bírāja? In: Uő, *Az Ószövetség fényei*. Budapest: Mundus, 2002. 233-242.

KAMRADA Dolores: Akiben YHWH lelke lakik. Isteni megszállottság a bibliai hőshagyományban. *Axis* 2012/1, 83-111.

Ajánlott irodalom:

SEGAL, Robert: The Life of King Saul as Myth. In: Dexter E. Callender, Jr. (szerk.), *Myth and Scripture*. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2014. 245-274.

4. Hőslegendák 2: Próbatételek, párviadal és beavatás

Forrás:

- Dávid és Góliát története (1Sám 17)
- Gilgames és Huwawa (ETCSL 1.8.1.5 és 1.8.1.5.1)
- *Lugalbanda a hegység mélyén, Lugalbanda és az Anzû madár* (Vanstiphout, Herman: *Epics of Sumerian Kings: The Matter of Aratta*. Atlanta: SBL Press, 97–165 (fordítás és kommentár)
http://is.muni.cz/el/1421/podzim2012/RLB295/um/Epics_of_Sumerian_Kings_-_The_Matter_of_Aratta.pdf

Kötelező irodalom:

VAN GENNEP, Arnold: *Átmeneti rítusok* (ford. Vargyas Zoltán). Budapest: L'Harmattan, 2007.

JASON, Heda: The Story of David and Goliath: A Folk Epic? *Biblica* 60 (1979), 36-90.

Ajánlott irodalom:

PROPP, Vlagyimir Jakovlevics: *A mese morfológiája*. Budapest: Osiris – Századvég, 1999 [1928]. részletek

5. Hőslegendák, születési és beavatási legendák – monomitoszok?**Forrás:**

- Mózes története
- Gilgames-eposz (HÁKLÁR Noémi: A Gilgames-eposz. *Antik Tanulmányok*, 42/1–2 (1998), 207–259.)

Kötelező irodalom:

CAMPBELL, Joseph: *The Hero with a Thousand Faces*. Oxford and Princeton:

Princeton University Press, [1949] 2004. Magyarul: *Az ezerarcú hős* [ford. Varjasi Farkas Csaba]. Budapest, 2010 (J. Campbell monomitosza, **részletek**)

SEGAL, Robert: Joseph Campbell's Theory of Myth. In: Alan Dundes (szerk.), *Sacred Narrative: Readings in the Theory of Myth*. Berkeley: University of California Press, 1984, 256-69. Reprinted from *Journal of the American Academy of Religion Supplement*, 44 (March 1979), 98-114.

Ajánlott irodalom:

BOLL, Julia: Harry Potter's archetypal journey. In: Berndt, Katrin et al. (szerk.):

Heroism in the Harry Potter series. Farnham [u.a.] : Ashgate, 2011. 85-104.

SEGAL, Robert, *Joseph Campbell: An Introduction*. New York: Garland Publishing, 1987. Revised paperback edition: New York: Penguin/NAL, 1990. (**részletek**)

6. Hieros logos – alapítási legendák**Forrás 1:**

alapítási (ember)áldozat: 1Kir 16:34; Józsué 6:26

Kötelező irodalom:

BREWSTER, Paul. G.: The Foundation Sacrifice Motif in Legend, Folksong, Game, and Dance. *Zeitschrift für Ethnologie* 96 (1971), 71–89.

Forrás 2:

Salamon temploma (1Kir 5–9; 2Krón 2–5)

Kötelező irodalom:

HUROWITZ, Victor A.: Chapter 7: Building Stories in the Bible and Post-biblical

Literature. In: Uő., *I Have Built You an Exalted House: Temple Building in the Bible in Light of Mesopotamian and Northwest Semitic Writings* (JSOT Supplement Series 115). Sheffield: JSOT Press, 1992. 106-125.

Ajánlott irodalom:

HUROWITZ, Victor A. 1992: *I Have Built You an Exalted House: Temple Building in the Bible in Light of Mesopotamian and Northwest Semitic Writings* (JSOT Supplement Series 115). Sheffield: JSOT Press, 1992

7. Udvari legendák 1: Legendák születése és a „tudás hatalma” – Dániel könyve, 1. fejezet

Forrás: Dániel 1

Kommentár: COLLINS, John J. 1993: *Daniel: A Commentary on the Book of Daniel* (Hermeneia: A Critical and Historical Commentary on the Bible). Minneapolis: Fortress Press. 127–147. (továbbiakban: COLLINS 1993)

Kötelező irodalom:

KOMORÓCZY Géza: Babylóni történelem Dániel könyvében I. *Jeromos füzetek* 39 (2000). 5-16.

ASSMANN, Jan: Izrael és a vallás feltalálása. In: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Budapest: Atlantisz. 193-223.

Ajánlott irodalom:

Ahiqár-történet – udvari legendák:

SALVESEN, A.: The Legacy of Babylon and Nineveh in Aramaic Sources. In: S. Dalley (ed.), *The Legacy of Mesopotamia*. Oxford: Oxford University Press, 2005. 139-161.

8. Udvari legendák 2: „Nebukhadneccár”, az eszét vesztett király – Dániel 4

Forrás:

- Dániel 4 (kommentár: COLLINS 1993: 208–234.)
- „The Verse Account of Nabonidus” (Verses Beszámoló), fordítás: PRITCHARD, James B.: *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*. Princeton: Princeton University Press, 1969³. 312–315.
- *Nabúnaj Imája* (4Q242): Komoróczy Géza: *Kiáltó szó a pusztában. A holt-tengeri tekercsek*. Budapest: Osiris, 1998. 174–179.

Kötelező irodalom:

KOMORÓCZY Géza: Babylóni történelem Dániel könyvében II. *Jeromos füzetek* 40 (2000). 3-18.

Ajánlott irodalom:

AVALOS, Hector 2014: Nebuchadnezzar's Affliction: New Mesopotamian Parallels for Daniel 4. *Journal of Biblical Literature* 133, 497–507.

HENZE, Matthias: *The Madness of King Nebuchadnezzar: The Ancient Near Eastern Origins and Early History of Interpretation of Daniel 4*. Leiden: Brill, 1999. Chapter 2: The Babylonian Prehistory of Nebuchadnezzar's Madness (pp. 51–100).

9. Udvari legendák 3: Nebukhadneccár álma – Dániel 2

Forrás:

- Dániel 2 (Kommentár: COLLINS 1993: 148–175.)
- József-történet (1Móz 41)

Kötelező irodalom:

KOMORÓCZY, Arany fej, agyaglábú szobron. Az asszír világbirodalom széthullása. In: Uő., *Bezárkózás a nemzeti hagyományba*. Budapest: Osiris, 1995. 100-167.

KOMORÓCZY Géza: Rangjavesztett tudomány. Álomfejtés az ókori Mezopotámiában. In: Uő., *Bezárkózás a nemzeti hagyományba*. Budapest: Osiris, 1995.

NOEGEL, Scott B.: *Nocturnal Ciphers: The Allusive Language of Dreams in the Ancient Near East* (AOS 89). New Haven: American Oriental Society. 132–158.

Ajánlott irodalom:

NAOR, Bezalel: Joseph and Daniel: Court Jews and Dreamers. *Jewish Bible Quarterly* 30,1 (2002) 10-16.

NOUEGEL, Scott B.: Dreams and Dream interpreters in Mesopotamia and in the Hebrew Bible. In Bulkeley, K. (szerk.): *Dreams: A Reader on Religious, Cultural, and Psychological Dimensions of Dreaming*. New York: Palgrave, 2001. 45–71.

10. Udvari legendák 4: „Isten írása” — Dániel 5

Forrás: Dániel 5 (Kommentár: COLLINS 1993: 236–255.)

Kötelező irodalom:

ESZTÁRI Réka – VÉR Ádám: „Írás a falon”: Dániel 5:25 a mezopotámiai ómen-irodalom tükrében. *Axis* 2014/2 (megjelenés alatt)

Ajánlott irodalom:

BROIDA, Marian: Textualizing Divination: The Writing on the Wall in Daniel 5:25. *Vetus Testamentum* 62 (2012), 1–13.

GABBAY, Uri: Akkadian Commentaries from Ancient Mesopotamia and their Relation to Early Hebrew Exegesis. *Dead Sea Discoveries* 19 (2012), 267–312.

VAN DER TOORN, Karel 2009: *Scribal Culture and the Making of the Hebrew Bible*. Cambridge, Mass. – London: Harvard University Press. (részletek)

11. Genesis 1-11 – A pártütő angyalok**Forrás:**

- Gen 6:1–4
- 1Henok 6–11 (FRÖHLICH Ida – DOBOS Károly Dániel (szerk.), *Henok könyvei* (Ószövetségi Apokrifek 1). Piliscsaba: PPKE, 2009. 27–35.

Kötelező irodalom:

FRÖHLICH Ida: Mesopotamian Elements and the Watchers Traditions. In: A Harkins, K Coblentz-Bautch, J Endres (szerk.), *The Watchers in Jewish and Christian Traditions*. Minneapolis: Fortress Press, 2014. 11-24.

TAMÁSI Balázs: Qumráni szövegek - pártütő angyalok : A "rossz" eredete a közösség világképében. *Ókor* 2006/2, 12–19.

Ajánlott irodalom:

DRAWNEL, Henryk: Knowledge Transmission in the Context of the Watchers' Sexual Sin with the Women in 1 Enoch 6-11. *BibAn* 2 (2012). 123–151.

DRAWNEL, Henryk: The punishment of Asael (1 En. 10,4-8) and Mesopotamian anti-witchcraft literature. *Revue de Qumran* 25 (2012). 369–394.

FRÖHLICH Ida: The Figures of the Watchers in the Enochic Tradition (1-3 Enoch).
Henoch 33.1 (2011) 6-26.

12. Genesis 1-11 – A vízözön mítosza

Forrás:

- Gen 6–8
- Gilgames-eposz, XI. tábla (HÁKLÁR Noémi: A Gilgames-eposz. *Antik Tanulmányok*, 42/1–2 (1998), 207–259.)
<https://www.soas.ac.uk/baplar/recordings/the-epic-of-gilgame-standard-version-tablet-xi-lines-1-163-read-by-karl-hecker.html>

Kötelező irodalom:

FINKEL, Irving L.: *The Ark Before Noah: Decoding the Story of the Flood*. London, United Kingdom : Hodder & Stoughton, 2014. (részletek)

LAMBERT, Wilfred G.: A New Look at the Babylonian Background of Genesis. In: HESS, R. S. – TSUMURA, D. T. (szerk.), *“I Studied Inscriptions from before the Flood” : Ancient Near Eastern, Literary, and Linguistic Approaches to Genesis 1-11*. Winona Lake: Eisenbrauns, 1994. 96–113.

Ajánlott irodalom:

BLENKINSOPP, Joseph: *Creation, Un-Creation, Re-Creation. A Discursive Commentary on Genesis 1–11*. London, New York : T & T Clark, 2011. (részletek)

Ajánlott témák a szemináriumi dolgozathoz:

- Sumer nyelvű Sarrukín-legenda
- Illés a Kármel-hegyen
- Híél alapítási áldozata
- Bábel tornya
- Góg és Magóg legendája
- Jefte lánya

A további, részletes szakirodalom ismertetésére a félév során kerül sor.